

Preek gehouden op 18 juli 2021
in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 23: 1-6 en Johannes 5: 36b-47
door H. Koetsveld

Afgelopen vrijdagmiddag: honderden mensen bezoeken onze Wester. Sommigen als toerist, zich nauwelijks realiserend wat er in de geest van de stad gaande is. Maar de meeste bezoekers komen hier om stil te staan bij de moord op Peter R. de Vries. Het Brandend Braambos wordt het vlammend middelpunt van een intens gedenken. Voelbaar de mix van verdriet, verbijstering, woede, onzekerheid over de toekomst, tal van vragen. Maar het meest voelbaar die door en door menselijke en zo hoopvolle beweging van het meeleven.

Een vrouw spreekt mij aan. We komen op een gegeven moment te spreken over dit moment van de zondagmorgen. Zij zegt: "Het móet natuurlijk gaan over goed en kwaad. Dat kan niet anders." Er ligt een theologisch tamelijk ingewikkelde tekst van Johannes op uitleg, op duiding voor nu te wachten. Maar deze voor mij volslagen onbekende vrouw geeft op voorhand het kader, geeft de richting van deze overdenking aan. Goed en kwaad. Ja, dat kan nu niet anders.

Maar is dit thema al niet minstens zo ingewikkeld als die evangelietekst van vanmorgen? Het schema van goed en kwaad, van licht en duisternis, van leven en dood oogt overzichtelijk. En wij kunnen zo maar gaan denken dat onze namen onder het kopje 'zij die wel deugen' kunnen worden bijgeschreven. Het kwaad, het onbegrijpelijke, die verbijsterende daden van geweld, dat zit altijd bij de ander, zo willen we onszelf graag laten geloven. Maar Jezus waarschuwt ons in een gelijkenis: het graan van het goede en het zaad van het onkruid van het kwade, dat komt altijd tezamen op, groeit door elkaar heen. En wie meent dat onkruid van het kwade zo maar even te kunnen verwijderen, die kon wel eens meer schade veroorzaken dan hem/haar lief is. Laat het finale oordeel, laat die scheiding aan God, aldus Jezus. We zijn op voorhand gewaarschuwd.

En zo'n zelfde waarschuwing, maar dan nog indringender, zit in de tekst van Johannes. Want de tegenstanders van Jezus, dat zijn niet de

deugnieten, de criminelen of de Romeinse bezetters, maar dat zijn de keurige gelovigen die met de wet van Mozes in de hand precies menen te weten wat het goede is en wat het kwade is. Het geloof als een tamelijke overzichtelijk systeem van regels, normen en waarden waar je je aan dient te houden. Met daarin en daaronder verweven het goddelijke oordeel dat over jou zal worden uitgesproken als je je daar te weinig of helemaal niet aan gehouden zou hebben. Het geloof gepresenteerd als een systeem dat ten diepste niet geworteld is in de liefde en het vertrouwen, maar in de angst en controledwang.

“Goed en kwaad. Dat kan nu niet anders.” Dat zinnetje spookt de hele tijd door mijn hoofd. Het kwade. Ja, het is volstrekt duidelijk: dat die 21-jarige dader, kennelijk zo is opgegroeid dat zijn geweten hem niet of dan toch in elk geval onvoldoende tegenhield toen hem €150.000,- werd geboden om Peter R. de Vries hier iets verderop neer te schieten. Maar wat is er onderweg, 21 jaar lang, met hem gebeurd? Wat is hem onthouden? Welke afslagen heeft hij in zijn nog zo jonge leven genomen, wellicht onder de druk dat hij wel iets voorstelt, sterker, dat hij iemand is als hij meedoet in die wereld waar het grote geld middels de drugshandel voor het oprapen ligt?

Is hij nu mens-af? Is hij nu enkel de verpersoonlijking van het kwade? Onze stad dampst inmiddels weer uit alle hoeken en gaten van de wietlucht. De toeristen en iedereen die daar behoefte aan heeft kopen legaal aan de voorkant van de 164 coffeeshops de middelen om tijdelijk te ontsnappen aan de werkelijkheid zoals die zich voordoet. Misschien wel het meest aan de werkelijkheid van wat er in de eigen geest rondspookt aan angsten en onzekerheid.

Samenlevingsbreed gedoogd, toegestaan, en georganiseerd en niet zelden ook nog eens hogelijk gewaardeerd als aansprekend aspect van onze vrije liberale geest en identiteit. Maar al die middelen worden aangeleverd aan de achterkant van de coffeeshops. Die hele productie en bevoorrading is in handen van de elkaar op leven en dood bevechtende criminele netwerken die er inmiddels een miljardenindustrie mee hebben opgezet. En als ik de verhalen mag geloven is het in de kapitale kantoren van de Zuidas en elders voor tallozen heel gewoon geworden om even een lijntje coke te bestellen om de energiehouding in het gestreste bestaan nog een beetje op peil te kunnen houden.

Om het dansen - al dan niet met Jansen - nog uitbundiger te maken en het zo lang mogelijk vol te houden is het doodgewoon geworden om een of ander pilletje uit de voorraadkast van de dealer te slikken. Op de publieke omroep en dus met publiek geld wordt zonder terughoudendheid in het programma Spuiten en Slikken de voordelen van middel zus en pilletje zo uitgevent. Kortom: bovenwereld en onderwereld lopen ogenschijnlijk doodgemoedereerd in elkaar over, zo werd ook onlangs weer in een alarmerend rapport vastgesteld. En we zijn dat alles inmiddels samenlevingsbreed gewoon gaan vinden.

Wat is hier en wie is hier het goede? Wat is hier en wie is hier het kwade? De bezoekers van vorige week en afgelopen vrijdag vroegen het zich in verbijstering, verdriet en woede af. Het zijn de varianten van de vraag naar de mens. Wie zijn wij? Door wie of wat laat ik mij ten diepste leiden? Ben ik een bevrijd, een verlost mens, of sta ook ik onder het regime van de angst, van de zwart-wit-schema's die de godsdienst of pseudo-godsdiensten mij aanreiken om die te beteugelen? Wil ik mij eigenlijk ook liever verdoven om de werkelijkheid zoals die zich vaak zo adembenemend schrikbarend aan mij voordoet niet te hoeven zien, voelen, ervaren? Wat roepen die apocalyptische beelden van de verwoestingen in Zuid-Limburg, maar nog veel meer in Duitsland niet bij ons op? Want waar gaat het op aan met de evidente opwarming van de aarde en alle gevolgen van dien? Ik bedoel maar, er zijn een hoop redenen om niet te willen zien.

De profeet Jeremia klaagt de leiders van het volk aan die mensen zo in de angst en onzekerheid hebben doen verdwalen. Leiders die alleen met hun eigen macht, populariteit, geld en status bezig zijn, maar het beeld van een vredevolle samenleving waarin voor iedereen een veilige plek is zijn verloren. Is er iets nieuws onder de zon? Maar dan schetst hij het bevrijdende beeld - zo ziet hij dat voor zich - dat de Eeuwige mensen als ware herders zal aanstellen, zodat niemand meer zichzelf zal verliezen, zal verdwalen in die alles ontwrichtende ervaring niet mee te tellen, er niet toe te doen, over het hoofd gezien te worden.

En dan wordt het een enkelvoud. Er zal iemand gaan opstaan, zo ziet de profeet, die niets anders dan de gerechtigheid van God voor ogen heeft. Oftewel, iemand die ten volle representant is van de Ene, en ons in alles zal vooruitgaan. Want het kwaad kan niet anders overwonnen worden dan door het goede. De angst kan niet anders overwonnen dan door het vertrouwen. De haat kan niet anders overwonnen dan door de liefde.

Het geweld kan niet anders overwonnen worden dan door de vrede. Het verdwalen kan niet anders overwonnen worden dan door het thuiskomen. De dubbele moraal kan niet anders overwonnen worden dan door een gezuiverd hart. De onmenselijkheid kan niet anders overwonnen dan door de menselijkheid. De dood kan niet anders overwonnen worden dan door het offer van het leven.

Een mens van God, voluit, die als een goede herder zelfs waakt voor mijn ziel.

Jezus. Hij zegt in de tekst van vandaag zoiets opmerkelijks tegen zijn godsdienstige tegenstanders die inmiddels bedacht hebben dat het beter is als hij uit de weg wordt geruimd. En Jezus weet dat. Hij zegt: ik zal jullie niet gaan aanklagen bij God, in God. Maar jullie worden al aangeklaagd. Jullie staan al onder het oordeel van wat jullie zelf verwrongen hebben van de woorden ten leven die via Mozes van Godswege zijn gegeven.

Ja, het moet gaan over goed en kwaad. Maar als ook wij maar even denken dat wij zelf aan de goede kant staan middels onze versimpelde schema's, al dan niet met teksten uit de Bijbel, of de Koran of een of andere populaire via internet verspreide religieus-achtige theorie, of via het pseudo-geloof dat de god van de markt onze problemen zal oplossen: het zal zich tegen ons keren. En hoe!

Want het voedt niet ons vertrouwen, ons geloof, maar onze angst en wanhoop. Het voedt niet onze wil om samen de wereld vandaag een beetje mooier te maken dan gisteren, maar het versmalt ons leven tot de wens om er zelf zoveel mogelijk plezier aan te beleven. Het voedt niet onze vertrouwen dat wij in God al die geliefde mens zijn, onze identiteit als zijn beelddrager al ontvangen hebben, maar het jaagt ons op en vermoeit ons mateloos, maakt ons ziek in de race van productiviteit en door die gedachte onze identiteit te kunnen ontlenen aan een door anderen voorgesteld idee van succes.

Jezus weet, ziet, stelt vast: zo komen wij niet bij die bron van liefde en goedheid die God is. En dan doet hij een uitnodiging, met klem, en wijst hij naar zichzelf als de mens van Godswege waar Mozes en de profeten al over spraken. Hij, die als een goede Herder zijn leven op het spel zet, zijn leven geeft zelfs, om een nieuwe weg van bevrijding uit alle kwaad te wijzen: die van de overgave aan de liefde van God zoals die in zijn diepste en hoogste mens-zijn tot uitdrukking is gekomen.

Geen religieuze schema's, geen zwart-wit verdeling, geen geloof in zelf in elkaar geknutselde goden, geen oordelen over de ander om zelf buiten schot te blijven of je zelf te laten geloven van een betere 'soort' te zijn, geen samenvallen van wie jij bent met de verwachtingspatronen die in jou zijn geplant en waaraan je nooit zult kunnen voldoen.

Maar Jezus eindigt met een vraag. Hoe passend bij deze zondag. Het is de vraag niet naar de strakke lijnen tussen het goede en het kwade. Maar het is de vraag wie of wat wij ten diepste vertrouwen. Jezus zegt: Als je die woorden van Mozes die je de weg ten leven voorhoudt al niet gelooft, hoe zou je dan je vertrouwen kunnen geven aan wat ik jullie zeg? Oftewel en nogmaals: aan wie of wat schenk jij jouw diepste vertrouwen? Jezus' vraag van toen klinkt ook nu op deze zondag 18 juli 2021 en is actueler dan ooit. En het antwoord, jouw en mijn antwoord gaat over niets minder dan over dood en leven.

Die mij aanziet aanspreekt
met gevaar voor eigen leven
alles ontmaskert van angst
en wat mijn antwoord smooit

Die mij aanziet aanspreekt
weet van de dalen van duisternis
niet zelden aangeboden als plek
van geluk en toekomst

Die mij aanziet aanspreekt
de weg gaat, nee, zelf is
van liefde vertrouwen hoop
op groei in levenslicht

Die mij aanziet aanspreekt
hem te volgen nu te horen
met hart en handen op te staan
vertrouwend wat Hij zegt wie Hij is

Godzijdank Amen.